

ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΛΑ

Τό καλοκαίρι του 1983 ανασκάφηκε στην ακρόπολη του Γλα τό βορειοανατολικό δωμάτιο του κτιρίου Η. Τό δωμάτιο αυτό, Η4, έχει μήκος 17,50 μ. και πλάτος 6,23 μ. και είναι ὁμοιο στό σχήμα και στίς διαστάσεις μέ τά άλλα τρία δωμάτια του κτιρίου (Η1, Η2 και Η5). Όπως και εκείνα, διασχίζεται στό βόρειο μέρος του από ένα ἀκάλυπτο λιθόχτιστο αὐλάκι πλάτους 0,25 - 0,30 μ. και βάθους 0,35 - 0,40 μ. τό ὁποῖο, στην προκειμένη περίπτωση, ἀρχίζει ἀπό τό Η1, περνάει κάτω ἀπό τό δάπεδο του κεντρικού χώρου Η3 και βγαίνει στό ὑπαιθρο ἔξω ἀπό τόν ἀνατολικό τοῖχο του Η4 (Πίν. 1). Κατά μήκος του βόρειου τοῖχου του δωματίου ὑπῆρχε συνεχές πλιθόχτιστο θρανίο πλάτους 0,65 - 0,70 μ. και διατηρημένου ὕψους 0,75 μ. Μικρά κομμάτια ζωγραφιστό κονίαμα, πού βρέθηκαν διάσπαρτα στό δάπεδο του δωματίου, ἔδειχναν ὅτι ὁ νότιος τοῖχος του ἦταν τοιχογραφημένος¹. Τά ἀφθονα καμμένα σπυριά σιτάρι ὁμως πού σκέπαζαν τό πάτωμα και ἡ κεραμική στην ἐπίχωσή του δείχνουν ὅτι τό Η4, ὅπως και τά άλλα τρία δωμάτια, ἦταν ἀποθήκη και μάλιστα για γεννήματα².

Τό αὐλάκι περιεῖχε ἀρκετά ὄστρακα, ἀνάμεσα στά ὁποῖα και κομμάτια δύο μεγάλων ψευδοστόμων ἀμφορέων τύπου Καδμείου³. Μερικά ἀπό τά κομμάτια ἦσαν μαυρισμένα ἀπό φωτιά.

Οἱ δύο αὐτοῖ ψευδόστομοι δέν είναι οἱ μόνοι του εἴδους τους πού βρέθηκαν στόν Γλα. Ἄλλος ἕνας, ἐπίσης καμμένος και ἑλλιπής, συγκολλήθηκε ἀπό κομμάτια πού βρέθηκαν στη στρώση δαπέδου του δωματίου Η1⁴. Ἐπιπλέον, οἱ παλαιότερες ἀνασκαφές του Ἰ. Θρηψιάδη ἔφεραν στό φῶς θραύσματα ἀπό τούς ὦμους, τίς λαβές και τούς δίσκους τουλάχιστον μιᾶς δωδεκάδας ὁμοίων ἀγγείων ἀπό τή Βορεία Πύλη, τό Νοτιοανατολικό Δίπυλο, την αὐλή του μελάθρου, τή Νοτία εἴσοδο του κεντρικού περιβόλου και τό δωμάτιο 4 του κτιρίου Β. Οἱ ἀνασκαφές 1981 - 1984 πρόσθεσαν μερικά ἀκόμη ἀνάλογα κομμάτια.

Οἱ ψευδόστομοι αὐτοῖ είναι ὅλοι ἀπό τραχύ κοκινωπό πηλό πού παρουσιάζεται κατά τόπους μαυρισμένος ἀπό τήν πυρκαϊά πού κατέστρεψε τά κτίρια. Ἐπίσης, ἀπό τούς τρεῖς πού διατηροῦν τό σχήμα τους οἱ δύο (ὁ ἑλλιπής του Η1 και ὁ ἕνας του Η4) είναι χαλαρά ὠσειδεῖς, ὁ ἄλλος του Η4 ὁμως είναι ψηλότερος και στενότερος. Οἱ λαβές και τά στόμια είναι χαμηλά, τά ἴδια τά στόμια είναι πλατιά και κατακόρυφα και οἱ

1. ΠΑΕ 1983, σ. 100.

2. ΠΑΕ 1981, σ. 94, 1982, σ. 107, 1983, σ. 100.

3. ΠΑΕ 1983, σ. 99 ἔξ., πίν. 98 β, γ.

4. ΠΑΕ 1981, σ. 94, πίν. 88α.

βάσεις επίπεδες δισκοειδείς, μόλις διαμορφωμένες.

“Όσο φαίνεται από τὰ κομμάτια πού σώθηκαν, οἱ πέντε ἦσαν ἄβαφοι. Ἐκτός ἀπό ἓνα, τόν ψευδόστομο ἀπό τὴ Βορεία Πύλη, πού ἔχει τὸ στόμιο, τίς λαβές καί τὸ στέλεχος τοῦ δίσκου βαμμένα καστανόμαυρα, οἱ ἄλλοι εἶναι διακοσμημένοι μέ ἄσπρη ἢ κιτρινωπὴ βαφή πού περιορίζεται, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ διατηρημένα δείγματα, σέ ταινίες κάτω ἀπὸ τὸν ὦμο καί σὸ κάτω μέρος τῆς κοιλιᾶς, κύκλους ἀπλούς ἢ τετράκτινους σὸ δίσκο τῶν λαβῶν καί δακτυλίους στὴ βάση τοῦ στομίου. Εἰδικὰ ὁ ψευδόστομος τοῦ H1 ἔχει στὸν ὦμο ταινία πού ἐλίσσεται γύρω στὴ βάση τοῦ στομίου καί τῶν λαβῶν περικλείνοντας καί τὸ στέλεχος τοῦ δίσκου⁵.

Ἐν τῷ ψευδόστομο αὐτῷ προέρχεται ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου, δηλαδή ἀπὸ τὴ στρώση τῆς καταστροφῆς τοῦ κτιρίου. Οἱ δύο τοῦ H4 βρέθηκαν σὸ ἐσωτερικὸ τοῦ αὐλακιοῦ, πού πρέπει νὰ γέμισε κατὰ τὴν τελευταία περίοδο τῆς χρήσεως τοῦ χώρου. Ἡ κεραμικὴ τῶν δύο αὐτῶν οὐσιαστικὰ συγχρόνων φάσεων χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἄφθονες κύλικες μέ τροπιδωτὸ χεῖλος καί κοίλωμα κάτω ἀπὸ τὴ βάση⁶, ἀπὸ ἓνα μικρὸ ψευδόστομο μέ ἐπίπεδο δίσκο καί διχαλωτὰ ἄνθη στὸν ὦμο⁷ καί ἀπὸ σκύφους μέ περιθέουσα διακόσμηση ἀπὸ σπείρες⁸, δόρυρα τριπλά ὄρθια ἄγκιστρα⁹ ἢ κατακόρυφες πορφύρες¹⁰. Οἱ περισσότεροί σκύφοι εἶναι ἐσωτερικὰ ἄβαφοι, ὑπῆρχαν ὅμως καί λίγοι ἐσώβαφοι¹¹. Τὰ ἄγγεα αὐτὰ ἀνήκουν σὸ τέλος τῆς ΥΕ III B1 περιόδου ἢ στὴ μεταβατικὴ φάση πρὸς τὴν ΥΕ III B2.

Ἐν τῷ μεγαλύτερῳ ἀπὸ τοὺς ψευδοστόμους τοῦ H4¹² (ὑψος 0,443 μ., διαμ. ἄγγείου 0,263 μ.) συγκολλήθηκε ἀπὸ πολλὰ κομμάτια καί συμπληρώθηκε, ἐκτός ἀπὸ τὸ τοίχωμα τῆς κοιλιᾶς κάτω ἀπὸ τίς λαβές πού λείπει ὀλόκληρο καί πού ἀφέθηκε ἀσυμπλήρωτο. Μερικὰ κομμάτια εἶναι ἐντελῶς καμμένα, ἄλλα ἐν μέρει μόνο, τὰ περισσότερα καθόλου. Ἡ καμπύλη τοῦ περιγράμματος τοῦ ἄγγείου ἀρχίζει ἀπὸ τὴ βάση καί συνεχίζεται, ἐλλειπτικὰ ἀνοιχτὴ, ὡς τὸν ἡμισφαιρικὸ ὦμο (Πίν. 2). Τὸ στόμιο, ὑψους 0,087 μ., εἶναι ὄρθιο μέ ἐξώστροφο, ἐλαφρὰ χωνοειδές χεῖλος. Οἱ λαβές, ἐπίσης χαμηλές (0,054 μ.) ἔχουν κυλινδρική διατομὴ καί ἐξέχουν κάπως πάνω ἀπὸ τὸ δίσκο πού εἶναι ἐντελῶς ἐπίπεδος. Ἐν τῷ πηλός εἶναι κοκινωπός, ἀμμώδης, καλοψημένος καί σκληρός. Τὸ ἄγγείο εἶναι διακοσμημένο μέ ἄσπρη παχύρρευστη βαφή, πού σχηματίζει μιά παχιά, σχεδόν ἐντελῶς ἐξίτηλη ταινία γύρω στὴ βάση, ἄλλη μία, πλατύτερη, σὸ κάτω μέρος τοῦ ὦμου, κάτω ἀπὸ τίς λαβές. Στὸν ἴδιο τὸν ὦμο μία συνεχῆς κυματιστὴ ταινία περιβάλλει τὸ στόμιο, τίς λαβές καί τὸ στέλεχος τοῦ δίσκου (βλ. ἄνωτ. ὑποσ. 5). Στὴ μέση περίπου τοῦ ὑψους τοῦ στομίου εἶναι σχεδιασμένος λοξός ἀνοιχτός δακτύλιος. Ἄλλος ἓνας περιβάλλει τὸ χεῖλος. Στὶς ράχες τῶν λαβῶν

5. Ὅμοια διακόσμηση στὸν ὦμο ἐμφάνιζον τέσσερις ψευδόστομοι τῶν Θηῶν καί ἓνας τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου, ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη Πεδιάδος (J. Raison, *Les vases à inscriptions peintes de l'âge mycénien*, 1968, εἰκ. 17, ἀρ. 28, 29, 30).

6. ΠΑΕ 1981, πίν. 90 α, β.

7. ΠΑΕ 1982, πίν. 78 α.

8. ΠΑΕ 1981, πίν. 91 α, 1983, πίν. 98 α.

9. ΠΑΕ 1981, πίν. 89 β.

10. ΠΑΕ 1982, πίν. 78 β, γ.

11. ΠΑΕ 1981, πίν. 91 β.

12. ΠΑΕ 1983, πίν. 98 β.

είναι θαμμένες πινελιές, ή μία από τις οποίες καταλήγει στο δίσκο του στελέχους σε ανοιχτή έλικα. Έπιπλέον, χαμηλά στην κοιλιά, κάτω από τη μία λαβή, ο ψευδοστόμος διατηρεί τρεις λοξά παράλληλες πινελιές των οποίων ή αρχή θροισκόταν στο τμήμα του άγγείου που λείπει, και που είναι χωρίς αμφιβολία τό κάτω μέρος συλλαβογράμματος της γραμμικής γραφής Β (Πίν. 3). Όπως δείχνει τό σωζόμενο τοίχωμα, ή έπιγραφή δέν συνεχιζόταν προς τά δεξιά. Τό συλλαβόγραμμα λοιπόν είναι τό τελευταίο, είναι όμως άπιθανό νά ήταν τό μόνο. Τό τμήμα της κοιλιάς που λείπει έχει χώρο για τρία-τέσσερα ακόμη που θά γέμιζαν τό πεδίο από λαβή σέ λαβή. Άλλωστε, οί λίγοι μονοί χαρακτήρες που παρουσιάζονται σέ αυτό του είδους τούς ψευδοστόμους, κύκλοι κατά κανόνα τετράκτινοι ή διχοτομημένοι όριζόντια ή κάθετα¹³ έχουν έρμηνευτή ως σήματα άγγειοπλαστών¹⁴ και γράφονται συνήθως στην κοιλιά του άγγείου, κάτω από τό στόμιο. Σέ δύο περιπτώσεις έμφανίζονται κάτω από τη λαβή και μακρόστενα σχήματα άσχετα προς τά συλλαβογράμματα της γραμμικής γραφής Β¹⁵. Τό ψηφίο λοιπόν που σώθηκε πρέπει νά είναι τό τελευταίο ενός συμπλέγματος και οί τρεις παράλληλες γραμμές που διατηρήθηκαν δείχνουν ότι ήταν ή προς τά κάτω άπόληξη ενός από τρεις χαρακτήρες της γραφής αυτής, του -pu, του -du ή του -wa.

Όπως έχει ήδη παρατηρηθ¹⁶ οί έπιγραφές των ψευδοστόμων άποτελούνται συνήθως από ένα κύριο όνομα στην όνομαστική (πιθανότατα του άποστολέως), ένα τοπωνύμιο, έπίσης στην όνομαστική (του τόπου κατασκευής του άγγείου ή παραγωγής του περιεχομένου του;) και ένα κύριο όνομα στη γενική (του παραλήπτη;) ή τό επίθετο wa-na-ka-te-ro (Φανάκτερος = του άνακτος). Στίς έπιγραφές αυτές κανείς από τούς χαρακτήρες -pu ή -du δέν έμφανίζεται ως τελικός¹⁷ και, έπιπλέον, καμμία λέξη του μυκηναϊκού λεξιλογίου δέν τελειώνει μέ τίς συλλαβές αυτές ή μέ -wa. Στόν ψευδοστόμο της Έλευσίνας όμως τό -wa κλείνει τό κείμενο της έπιγραφής από τό όποιο τό ξεχωρίζουν μάλιστα και δύο διαιρέτες. Άντιπροσωπεύει δηλαδή όλόκληρη λέξη, την τελευταία, και έπομένως άποτελεί βραχυγραφία¹⁸, ύπόθεση που ένισχύεται και από ένα μεμονωμένο -wa χαραγμένο στο δίσκο ψευδοστόμου από τά Χανιά¹⁹. Η Α. Morpurgo-Davies θεωρεί ότι βραχυγραφεί τη λέξη wato²⁰. Αυτή όμως είναι τοπωνύμιο, μαρτυρημένο και από τίς πινακίδες της Κνωσού, και στην έπιγραφή της Έλευσίνας άναφέρεται ήδη τό έπίσης μαρτυρημένο τοπωνύμιο da-*22-to. Πρέπει λοιπόν τό -wa νά συμβολίζει άλλη λέξη και ή πιθανότερη είναι τό επίθετο wanakatero²¹.

13. J. Raison, *έ.ά.*, σ. 90, 91-96.

14. A. Sacconi, *Corpus delle Iscrizioni vascolari in Lineare B*, 1974, σ. 207.

15. Raison, *έ.ά.*, ύποσ. 13, πίν. LXV, THZ 873, 875.

16. Πρβλ. J.T.Hooker, *Linear B, An Introduction*, σ. 18, E. Hallager, *The Inscribed Stirrup Jars: Implications for Late Minoan III B Crete*, *A.J.A.* 91, 1987, σ. 178-9.

17. Πρβλ. Raison, *έ.ά.*, ύποσ. 13, Sacconi, *έ.ά.*, ύποσ. 14.

18. E.L.Bennett jr., *Φίλια Έπη εις Γ.Ε.Μυλωνών, Α'*, σ. 143.

19. E.Hallager – M.Vlasakis, *AAA* 9, 1976, σ. 215.

20. A.Morpurgo – Davies, *Mycenaeae Graecitatis Lexicon*, σ. 350.

21. E. Hallager, *έ.ά.*, ύποσ. 16, σ. 177.

Είναι φανερό ότι ένα άγγειο πού έχει πανωγραμμένο, και μάλιστα προτού ακόμη ψηθή, τόν τόπο από όπου προερχόταν ή / και τόν τελικό του προορισμό δέν κατασκευαζόταν για να χρησιμοποιηθή εκεί όπου πλάστηκε. Ο ένεπίγραφος ψευδοστόμος του Γλᾱ, όπως και όλοι οι άλλοι τής κατηγορίας αυτής, πρέπει να είχε σταλή από κάπου άλλου. Από πού;

Η συζήτηση για τήν προέλευση τών μεγάλων ψευδοστόμων άμφορέων, ένεπιγράφων και μή, πού βρέθηκαν στην ήπειρωτική Ελλάδα και στην Κρήτη άρχισε τό 1963 μέ τή δημοσίευση του άρθρου τών H. W. Catling, E. E. Richards και A. E. Blin-Stoyle²² όπου υποστηριζόταν ότι επί τή βάσει αναλύσεων και φασματοσκοπικής άνιχνεύσεως διαφόρων χημικών στοιχείων του πηλού τους οι περισσότεροι από τούς ψευδοστόμους πού είχε βρη̄ ο Α. Κεραμόπουλλος στο Καδμείο τών Θηβών παρουσίαζαν ομοιότητες μέ άγγεια από τήν άνατολική Κρήτη (Ζάκρο και Παλαιάκαστρο). Δύο χρόνια άργότερα ή συνέχιση τών εξετάσεων αυτών διέκρινε στους ψευδοστόμους τών Θηβών μεμονωμένα δείγματα από έπτά διαφορετικά έλλαδικά έργαστήρια, δέχτηκε όμως ότι οι υπόλοιποι 18 προέρχονταν από τήν Κρήτη και μάλιστα τήν άνατολική²³. Ο J. Raison²⁴ διατύπωσε τς άντιρρήσεις του, θεωρώντας ότι όλοι οι ψευδοστομοι είχαν κατασκευαστή στα μέρη όπου βρέθηκαν, πράγμα πού έπέσυρε άπάντηση τών H. W. Catling και A. Millet²⁵. Ακολούθησαν περισσότερες και συστηματικότερες αναλύσεις στα έργαστήρια τής Ήξφόρδης και τής Βρετανικής Σχολής τών Αθηνών, καθώς και σημαντικές ανακαλύψεις νέων δειγμάτων, ιδίως στην περιοχή τών Χανιών. Τά δείγματα αυτά υποβλήθηκαν στίς ίδιες αναλύσεις (για τή μεθοδολογία τών οποίων είχαν έκφράσει μερικές έπιφυλάξεις οι J. και J. Mc Arthur²⁶, A. L. Wilson²⁷ και J. M. Fossey²⁸) πού έδειξαν χημική σύσταση του πηλού όμοια προς τούς ψευδοστόμους του Καδμείου και προκάλεσαν άμφιβολίες ως προς τήν προέλευση τής ομάδας τών Θηβών από τό άνατολικό μέρος τής μεγαλονήσου. Παράλληλα άρχισε και ή μελέτη του άρχαιολογικού και γλωσσικού ύλικου. Παρά τς άντιρρήσεις τής Χρ. Σουρδίνου-Inwood²⁹, οι L. Godart³⁰, L. R. Palmer³¹, A. L. Wilson³², J. Chadwick³³, J. L. Melena³⁴ και J. F. Cherry³⁵ όδηγήθηκαν από τή

22. *BSA* 58, 1963, σ. 94-115.

23. H. W. Catling – A. Millett, A Study of the Inscribed Stirrup Jars from Thebes, *Archaeometry* VIII, 1965, σ. 3 έξ.

24. Raison, έ. ά., ύποσ. 13.

25. *Archaeometry* XI, 1969, σ. 3-20.

26. *Minos* XV, 1974, σ. 68-80, *Archaeometry* XX, 1978, σ. 177 έξ.

27. *Archaeometry* XVIII, 1976, σ. 51-8.

28. *Teiresias* (*Archaeologica*) 1978, σ. 5.

29. *Minos* XIII, 1972, σ. 130-6.

30. *Minos* XII, 1970, σ. 418-24.

31. *Kadmos* X, 1971, σ. 70-86, XI, 1972, σ. 27-46, XII, 1973, σ. 60-75, *VI International Colloquium on Mycenaean Studies*, Switzerland, 1975.

32. *Mycenaean Geography*, 1977, σ. 48.

33. *Πεπραγμένα του Γ΄ Κρητολογικού Συνεδρίου*, Α΄, σ. 41.

34. *Emerita* XLII, 1974, σ. 307-36, *Minos* XV, 1976, σ. 133-63, *Minos Suppl.* V, 1975.

35. Βλ. H. W. Catling – J. F. Cherry – R. E. Jones – J. T. Killen, Linear B Inscribed Stirrup Jars and West Crete, *BSA* 75, 1980, σ. 55, ύποσ. 24.

σπουδή τῶν κρητικῶν πινακίδων στό συμπέρασμα ὅτι τά τοπωνύμια πού ἀναγράφονται στούς ψευδοστόμους, καί ἰδίως τά wato καί oduwijo πρέπει νά τοποθετηθοῦν νότια καί δυτικά ἀπό τήν Κνωσό, πράγμα πού δέχτηκαν καί οἱ H.W.Catling, J. F. Cherry, R.E.Jones καί J.T.Killen στή σύνοψη τῆς ὅλης συζητήσεως πού δημοσίευσαν τό 1980³⁶.

Τήν ἄποψη αὐτή ἀσπάζστηκαν καί ὅσοι συνέχισαν τήν ἔρευνα, μέ τήν διευκρίνιση ὅτι οἱ ψευδόστομοι προέρχονται χωρίς ἀμφιβολία ἀπό τήν περιοχή τῶν Χανιῶν καί ἀπό μερικές ἄλλες θέσεις τῆς δυτικῆς καί κεντροδυτικῆς Κρήτης³⁷. Τό ἐμπόριό τους ὅμως, τόσο αὐτῶν ὅσο καί τῶν ἄλλων προϊόντων γενικά – τό εἶδος καί ἡ ὀργάνωση τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀπασχολήσει τόν ἐδῶ τιμώμενο συνάδελφο καί φίλο – ὀργανωμένο καί ἐλεγχόμενο ἀπό τούς Μυκηναίους κυριάρχους τοῦ νησιοῦ, μοιάζει νά γινόταν κατά τό μεγαλύτερο μέρος μέσω Κυδωνίας (Χανιῶν), πού ἦταν λιμάνι εἰσαγωγικοῦ καί ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου³⁸. Εἶναι ἐπίσης γενικά παραδεκτό ὅτι ἡ κατασκευή καί διακίνηση τῶν ὑπό συζήτηση ἐνεπιγράφων ψευδοστόμων ἀμφορέων στόν Κρητομυκηναϊκό χῶρο ἀνάγεται στούς τελευταίους χρόνους τοῦ ΥΕ ΙΙΙ Α 2 καί στήν ΥΕ ΙΙΙ Β περίοδο³⁹.

Καθώς τονίζει ὁ T.G.Palaima, οἱ ψευδόστομοι ἐκείνοι στούς ὁποίους ἀναγράφονται τά τοπωνύμια wato καί oduwijo καί τό ἐπίθετο wanakatero προέρχονται ἀπό τήν περιοχή τῆς Κυδωνίας⁴⁰. Ἐφόσον λοιπόν δεχτοῦμε ὅτι ἡ ἐπιγραφή τοῦ ψευδοστόμου τοῦ Γλᾶ καταλήγει σε -wa καί ὅτι αὐτό εἶναι βραχυγραφία τοῦ wanakatero τότε τό ἄγγειο αὐτό πρέπει νά εἶναι προϊόν ἐργαστηρίου τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Τό πιθανότερο εἶναι ὅτι κατασκευάστηκε ἐκεῖ στίς ἀρχές τοῦ 13ου αἰ. π.Χ., στάλθηκε στόν ἄνακτα τῆς περιοχῆς τῆς Κωπαίδος, δηλαδή, κατά τά φαινόμενα, στόν Ὀρχομενό, καί ἀπό κει προωθήθηκε στό Γλᾶ, πού δέν ἦταν ἔδρα ἄνακτος ἀλλά ὁ κύριος σταθμός ἐπιβλέψεως τῶν ἐγκαταστάσεων γιά τήν ἀποξήρανση τῆς λίμνης καί τόπος συγκεντρώσεως τῆς παραγωγῆς τῆς περιοχῆς⁴¹. Ἐκεῖ κατέληξε στήν ἀποθήκη Η4, ὅπου τελικά ἔσπασε καί τά κομμάτια του, μαζί μέ ἄλλα ἄγγεα τῆς μεταδατικῆς περιόδου ἀπό τό ΥΕ ΙΙΙ Β1 στό ΥΕ ΙΙΙ Β2, πετάχτηκαν στό αὐλάκι τοῦ δωματίου λίγο πρῖν ἀπό τήν πυρπόληση τοῦ κτιρίου, ὅταν αὐτό καταστράφηκε μαζί μέ τίς ἄλλες ἐγκαταστάσεις τῆς ἀκροπόλεως.

36. Catling – Cherry – Jones – Killen, ἔ.ἀ., ὑποσ. 35.

37. T.G. Palaima, *Inscribed Stirrup Jars and Regionalism in Linear B Crete* [Studi Micenei ed Egeo-Anatolici, fasc. XXV, 1984], σ. 190, Hallager, ἔ.ἀ., ὑποσ. 16, 179, 180.

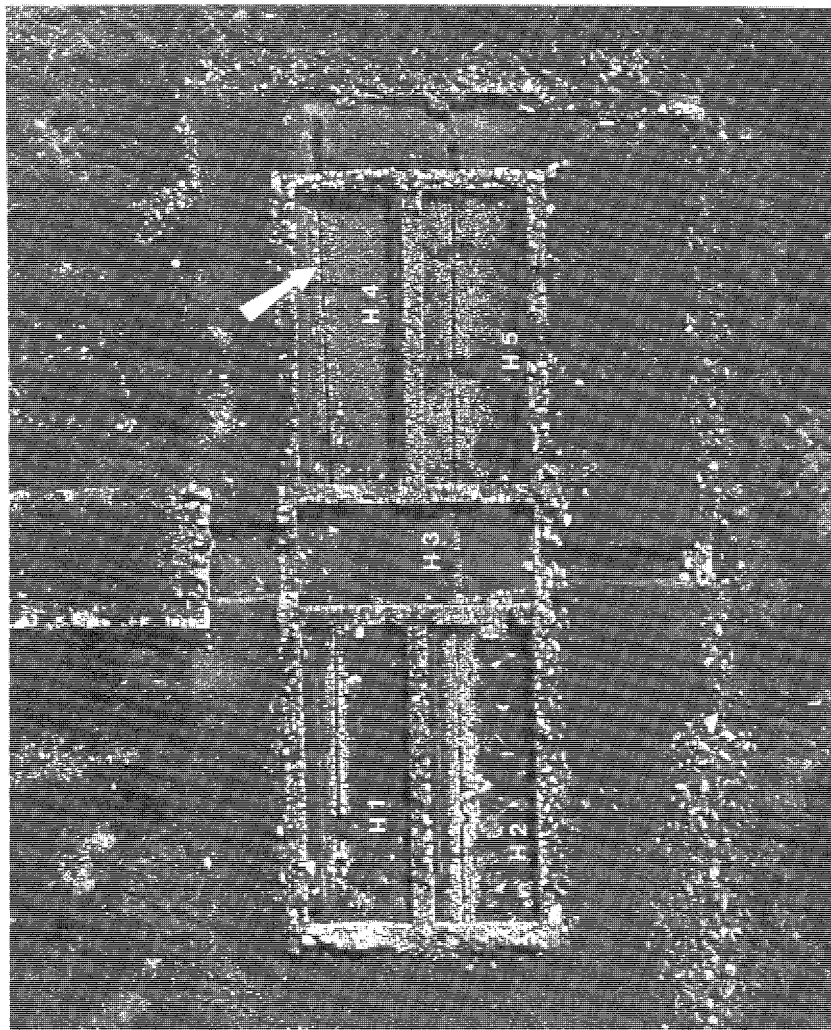
38. Hallager, ἔ.ἀ., ὑποσ. 16, σ. 184, 190.

39. Catling – Cherry – Jones – Killen, ἔ.ἀ., ὑποσ. 35, σ. 95-7, 99, Palaima, ἔ.ἀ., ὑποσ. 37, σ. 190, Hallager, ἔ.ἀ., ὑποσ. 16, σ. 171-2, 187.

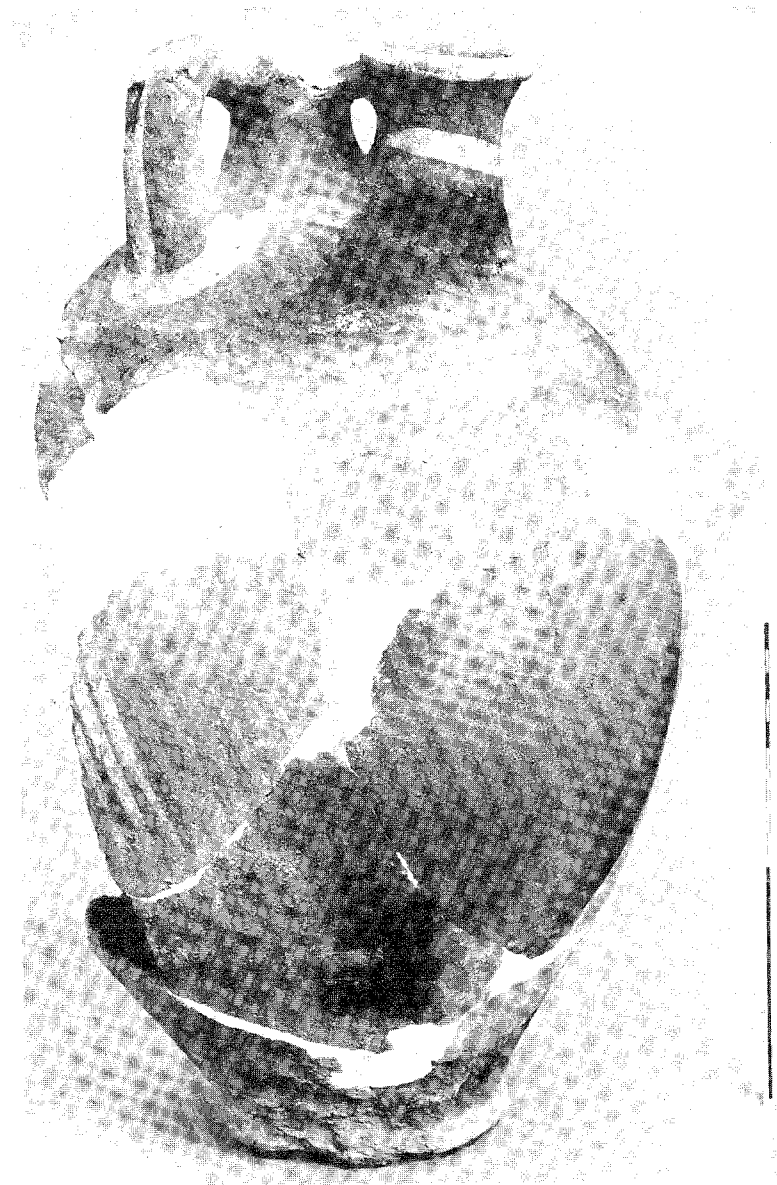
40. Palaima, ἔ.ἀ., ὑποσ. 37, σ. 193.

41. S.Iakovidis, *Late Helladic Citadels on Mainland Greece*, 1983, σ. 107.

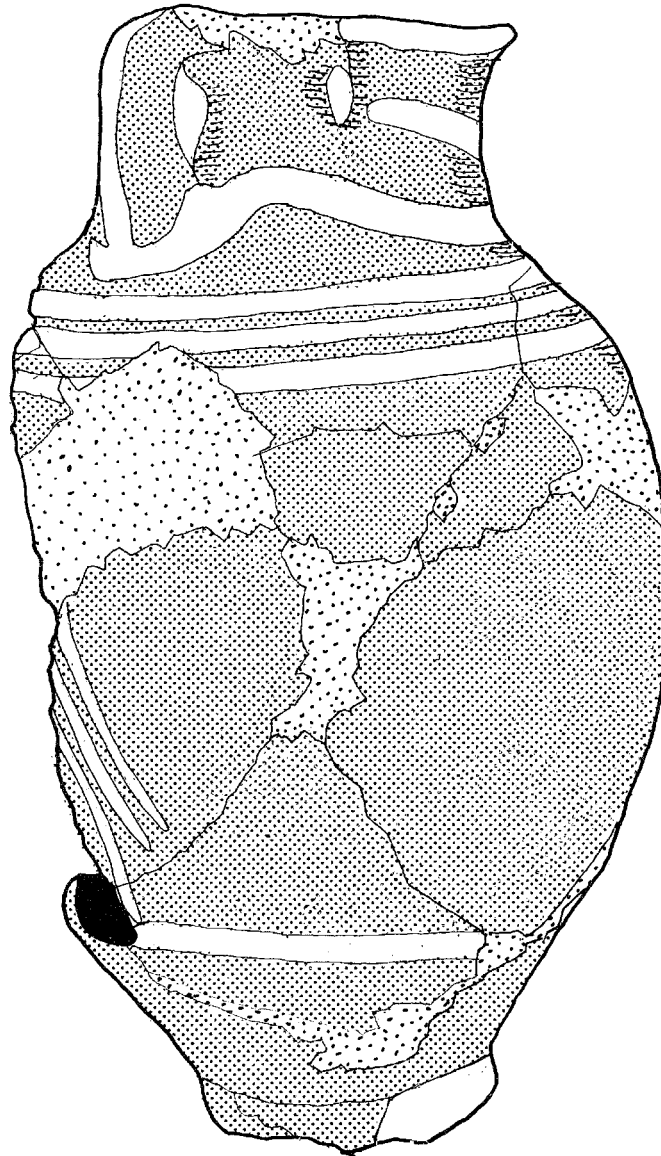
ΠΙΝΑΚΕΣ

Γλάς, χτίριο Η. Σημειώνεται τό μέρος όπου δρέθηκαν τά κομμάτια του ενεπιγράφου ψευδοστόλου άμφορέως

Ὁ ἐνεπίγραφος ψευδόστομος τοῦ δωματίου Η4

Ό ψευδόστομος του Η4 (σχέδιο)